

MILADY !

**MARLEEN
TEMMERMAN
& TINE
MAENHOUT**

MILADY!

**WAAR
VROUWENRECHTEN
ECHT
OVER GAAN**

LANNOO

Voor ons ma, voor alle sterke vrouwen in de familie en vriendenkring, voor man Lou en zoon Bram, en voor alle mannen en vrouwen die zich vandaag de dag met fierheid 'feminist' noemen en alle mensen gelijkwaardig beschouwen, vrouwen, mannen en andere genders...

Marleen

Voor mijn dochters Lies en Juliet, mijn man Gus, mijn ouders en Peter en Florence. Voor de vele sterke vrouwen en vriendinnen die elke keer opnieuw inspireren en voor iedere man en vrouw die met een open geest naar de wereld kijkt en verdraagzaamheid, waardigheid en respect voor elkaar in zich draagt...

Tine

INHOUD

Woord vooraf	9
Inleiding. Vrouwen...	17
De experts	25
1 VROUWENRECHTEN ZIJN EEN OER(MOEILIJK) THEMA	29
<hr/>	
Het begrip 'vrouwenrechten'	30
Vrouwenrechten zijn complex	32
2 VROUWENRECHTEN ZIJN CULTUREEL GEBONDEN	41
<hr/>	
Culturele factoren in Mombasa	55
De impact van religie	58
De kracht van traditie	62
Culturele verandering	66
De brute impact van geweld	72
De kracht van macht	75
Moeilijk te vatten culturele bouwstenen	77
Enkel cultuur?	79
3 WAAROM MANNEN EN VROUWEN BINNEN DEZELFDE CULTUUR BOTSSEN	85
<hr/>	
Gelijk versus gelijkwaardig	87
Frustratie is een sluipend gif	92
Living apart together?	97
4 ACHTER HET ZICHTBARE VAN DE MOMBASA-CULTUUR	101
<hr/>	
Prekoloniale samenleving	102
Culturele agressie	106
De culturele puinhoop	108
Wie danst er verder?	115

**5 STAND UP FOR YOUR RIGHTS! – INTERNE DYNAMIEK
VOOR HET VERBETEREN VAN VROUWENRECHTEN** 133

De kip of het ei?	133
De kiem van interne dynamieken	135
Maatschappelijke verbreding	139
De tegenbeweging	145

**6 EEN HELPENDE HAND VAN BUITENAF: JA OF NEE? –
EXTERNE DYNAMIEK VOOR HET VERBETEREN
VAN VROUWENRECHTEN** 159

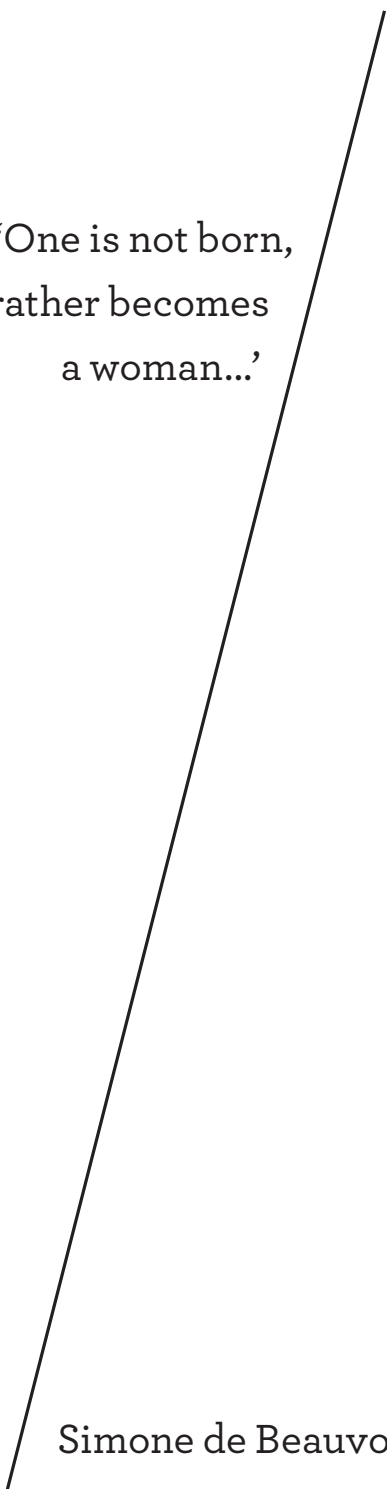

Externe tussenkomst in de strijd om vrouwenrechten	160
Respectvol overleg	169

**7 INTERNATIONALE BESLUITVORMING
ROND VROUWENRECHTEN** 183

Internationale debacles	183
Wat zegt u?	189
Tot slot. Milady!	197
Epiloog	203
Begrippen	207
Bronnen	209

‘One is not born,
but rather becomes
a woman...’

Simone de Beauvoir

‘Ik geloof heel sterk in de kracht van
de mens, in de goedheid van de
mens. We moeten continu werken
aan onszelf en streven naar een
betere samenleving. Mensen zijn
daartoe in staat. Respect voor
mensen is daarin essentieel,
maar ook de gedrevenheid
om met mensen,
voor mensen en samen
met mensen iets te doen.
Dat is voor mij
een filosofie,
een levenshouding.’

Marleen

WOORD VOORAF

Voor een jonge journaliste als ik zijn er veel mensen, gebeurtenissen en plaatsen die verbazen en fascineren. In het boeiende proces om de wereld als een plek te leren zien waar je met de pen in de hand de dingen op waarde moet leren schatten, maakt de ene verwondering doorgaans snel plaats voor een nieuwe begeestering. Niet zo bij de ontmoeting met Marleen Temmerman. Niets liet het afgelopen jaar een diepere indruk na dan mijn eerste gesprek met haar over bezinning, stilte en de plek waar ze tot rust komt tijdens de zeldzame vrije momenten in haar overvolle agenda. Het halve uurtje dat we samen met een kop koffie aan tafel zaten, bleef lang nazinderen. Ik leerde Marleen van in het begin kennen als iemand die de verpersoonlijking is van haar werk en leeft voor wat haar boeit: mensen, en vrouwen in het bijzonder. Als iemand die zonder scrupules, bijzonder nuchter, warm en zeer menselijk vecht voor een betere samenleving, voor vrouwenrechten en gezondheid. Marleen is een humanist in hart en nieren. Ze ligt wakker van verontwaardiging, verwondering en verantwoordelijkheid, ze gelooft in de mens en in het goede van de mens. Haar streven is dan ook een streven naar een humanere wereld.

Na onze eerste ontmoeting volgden er meerdere gesprekken over haar levenswerk, waarin vrouwen en vrouwenrechten centraal staan: eerst haar werk als gynaecologe, later ook als oprichter van het ICRH (Internationaal Centrum voor Reproductieve Gezondheid en Onderzoek aan de Universiteit Gent) en nu als directeur van het Departement voor Reproductieve Gezondheid en Onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie. In die tijd is er heel wat gebeurd op het vlak van vrouwenrechten. Zelf ziet Marleen twee conferenties als een keerpunt: de International Conference for People and Development van Caïro (1994), waar reproductieve rechten (het recht van vrouwen en koppels om te beslissen of, hoeveel en met wie ze kinderen willen) merkbaar op de internationale agenda begonnen te wegen, en de Wereldvrouwenconferentie in Peking een jaar later, een vrouwenrechtenconferentie waar concrete doelstellingen werden geformuleerd om de rechten en de positie van vrouwen wereldwijd te verbeteren.

Twintig jaar later en zo veel ervaring rijker is Marleen van mening dat een boek over vrouwenrechten ter herdenking van beide conferenties belangrijk is. Seksuele en reproductieve rechten zijn immers nog altijd niet als zodanig erkend binnen het kader van een internationale conventie. Integendeel, zij liggen nog steeds onder vuur.

Samen zochten we een antwoord op vragen als: waarom is er wereldwijd nog zo veel ongelijkheid tussen mannen en vrouwen? Waarom hebben vrouwen zo weinig rechten en worden schendingen van vrouwenrechten dikwijls niet als dusdanig erkend? Wat zijn vrouwenrechten precies? Hoe moeten vrouwenrechten wereldwijd worden bekeken en aangepakt? Wat is de rol van de samenleving, de cultuur en de religie waarbinnen vrouwen leven? Hoe werkt internationale besluitvorming rond het thema? Naarmate de antwoorden vorm kregen, kwamen er nieuwe bedenkingen bij. En omdat ook voor Marleen het thema vrouwenrechten een blijvend vraagstuk is, nodigde ze me uit om bij andere experts te rade te gaan en hun standpunten in het kader te puzzelen dat ze me aanreikte. Marleen regelde ook een bezoek aan het Gender Based Violence Recovery Centre, een van de projecten van het ICRH in Mombasa, om aan den lijve te ondervinden hoe vrouwenrechten worden beleefd in de specifieke context van de Keniaanse samenleving.

Het resultaat is een boeiend samengaan van verhalen, stemmen en tegenstemmen, meningen en discours over de vele verschillende facetten van vrouwenrechten. Marleen heeft veel verteld. Aan de hand van haar verhalen zocht ik haar collega-experts en de vrouwen in Mombasa op en schreef. Marleen las en vertelde meer. Ik schreef verder, zij schrapte, ik herschreef, ze bekeek het opnieuw, we zochten naar nieuwe invalshoeken, corrigeerden bestaande vragen en stelden er meer.

Na onze zoektocht door het vrouwenrechtenthema heen bieden we u dit boek aan, dat uitlegt waar vrouwenrechten echt over gaan. We hebben niet alle antwoorden in pacht, daarvoor is het thema te complex. Maar we raken wel de juiste thema's aan en brengen de belangrijkste standpunten naar voren.

Tine

Een van de vele telefoons van een journaliste voor een interview. ‘Het zal niet lang duren,’ zei ze, ‘het gaat om een kort gesprek over bezinning en tot rust komen, en een foto van de plaats waar u tot rust komt...’ Niet makkelijk, want ik woon, werk en leef in Genève, Mombasa en in Eksaarde... en als nomade op zoveel plekken op de wereld. Maar waar ik het meeste tot rust kom, is toch wel de poel achter in onze tuin in Eksaarde, en daar had dan ook onze eerste ontmoeting plaats. Maar niet de laatste... Want Tine is niet zomaar een journaliste. Ze bleek zeer gedreven en gefascineerd door de verhalen over mijn werk en mijn roeping en ze was vooral geïnteresseerd in vrouwengezondheid en -rechten. Ze belde me een paar weken later met de vraag of we in deze belangrijke mijlpaaljaren 2014-2015 samen konden terugkijken naar twintig jaar strijd voor een betere wereld voor vrouwen, en tegelijk ook een blik werpen op de toekomst. Na veel wikken en wegen, lange gesprekken en dankzij het enthousiasme van heel wat experts zijn we aan de slag gegaan. Ongeveer negen maanden later is Tine niet alleen bevallen van haar tweede dochter, maar heeft ook *Milady!* het licht gezien, een boek waar we best trots op zijn en dat er gekomen is dankzij de steun van velen, maar vooral dankzij Tine.

Een terugblik op mijn eigen traject. Als kind van de jaren zestig en zeventig heb ik de tweede feministische golf actief en met volle overgave meegemaakt. Onze moeders en grootmoeders strenden voor stemrecht en toegang tot onderwijs voor meisjes en vrouwen, wij voor recht op betaald werk, toegang tot voorbehoedsmiddelen en baas in eigen buik. Er was schoolplicht – ook voor meisjes – wat een enorme stap in de goede richting was, maar daarom niet onmiddellijk de deur openzette voor hoger of universitair onderwijs, laat staan voor gelijke kansen op de arbeidsmarkt. Toen ik in de jaren zeventig geneeskunde wilde studeren, werd dat alom afgeraden. Het was niets voor meisjes – te moeilijk, te lang, te lastig, kortom: begin er niet aan tenzij je een ‘dokter’ aan de haak wilt slaan. Zeven jaar later en met het artsdiploma op zak klopte ik aan bij de hoogleraar Gynaecologie-Verloskunde voor een aanvullende specialisatie. Weer ging de deur dicht, want ‘dit is geen vak voor vrouwen, juffrouwke... te lang, te lastig, te veel nachtwerk en niet te combineren met een gezin’.

De pil kwam op de markt in de jaren vijftig en droeg bij tot de autonomie en zelfstandigheid van vrouwen. Mei 68 drukte zijn stempel

op onze generatie. We stredden voor seksuele en reproductieve rechten, toegang tot voorbehoedsmiddelen, ook voor ongehuwde en alleenstaande meisjes en vrouwen. Het was hard tegen onzacht, want 'een verloedering van de maatschappelijke waarden' loerde om de hoek. Toegang tot voorbehoedsmiddelen zou immers aanzetten tot onveilige seks en promiscuïteit, en legalisering van abortus zou de deur openzetten voor overspel en onze maatschappelijke en culturele waarden in het gedrang brengen. Abortus was tot 1990 illegaal in België, maar elke vrouw uit de hogere burgerij of de onskentonsmadam kon een abortus krijgen, ook in katholieke ziekenhuizen, als ze de weg maar wist. Zo niet kon je naar het buitenland, als je dat kon betalen, of kwam je bij een engeltjesmaakster terecht, dikwijls met alle gevolgen van dien. Nadat we een paar jonge patiënten met ernstige complicaties door clandestiene abortus hadden verzorgd, besloten we met een aantal artsen toch abortus uit te voeren in veilige medische omstandigheden. Het leidde tot rechtszaken en zelfs gevangenisstraffen. Maar de gezondheid van de vrouwen primeerde en stuurde ons handelen.

Veilige abortus, samen met stevige preventie en een betere verspreiding van voorbehoedsmiddelen, zorgt er sindsdien voor dat België een van de beste leerlingen in de wereldklas is, met het laagste aantal abortussen per aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd. Het profiel van een aanvraagster voor een abortus in de jaren tachtig was een vrouw rond de 30, gehuwd, moeder van twee kinderen, bediende, onderwijzeres of verpleegster met 'opletten en terugtrekken' als enige vorm van contraceptie. Vrijwel steevast kwam ze met het verhaal op de proppen dat ze 'toch zo tegen abortus is, dokter, al die vrouwen die dat zomaar laten doen, zo zijn wij niet, maar in ons geval was het toch wel een uitzondering... altijd zo goed opgelet en nu dit...'. Alsof er ook maar één vrouw ter wereld voor abortus is, alsof er ook maar één vrouw is die even nakijkt of abortus in haar land legaal is en dan zomaar zwanger wordt om de zwangerschap te laten afbreken! Wat een hypocrisie en een voorbeeld van ongelijkheid, want wie geld had of de weg kende, kwam er wel mee weg.

Seksuele opvoeding, vrijheid, keuze en rechten voor iedereen waren de leuzen voor ons in het Westen. Maar mijn jaren praktijk in andere culturen in Europa, Afrika en Latijns-Amerika maakten al gauw

duidelijk dat ons discours niet door iedereen werd gevolgd, en dat er nog veel werk aan de winkel was in eigen land en vooral in het buitenland. Ik woonde de Vrouwendecade bij in 1985 in Nairobi en luisterde naar de debatten over vrouwengezondheid, voorbehoedsmiddelen en abortus, een duivels kwaad. Toen ik me mengde in de discussie en in alle sereniteit als wetenschapper de cijfers naar voren bracht van moedersterfte als gevolg van clandestiene abortus, keerde de zaal zich woedend tegen mij. ‘Laat de moeder sterven, ze heeft reeds een leven gehad, maar red het onschuldige kind’, zo klonk het. Gevolgd door: ‘Wat kom je ons hier vertellen, ga naar huis en los je eigen problemen op, want jullie in het Westen hebben echtscheiding, homoseksualiteit en promiscuïteit, wat we hier niet kennen.’ Alsof dat hier niet voorkomt, dacht ik, maar ik zweeg, want verder debatteren had geen zin.

Een paar jaar later ging ik als gynaecologe en hiv-onderzoekster in Kenia werken. Met een westerse, maar open blik, open voor andere culturen. Ik leerde andere waarden kennen, begrijpen en dikwijls ook waarderen. Ik leerde omgaan met een andere kijk op leven en dood, met een ander begrip over samenleving en gemeenschap, en de waarde van een ‘uitgebreide familie’, een dorpsgemeenschap die voor elkaar zorgt, een ‘wij’-meer dan een ‘ik’-gevoel en waarin het gezegde *‘it takes two to make a child and a village to raise a child’* nog betekenis heeft. Maar in de vrouwenkliniek en de verloskamers zag ik ook de gruwel van vrouwenverminking en van kinderhuwelijken. Ik leerde dat de waarde van een vrouw in de samenleving vooral te maken heeft met het feit of ze al dan niet kinderen – en liefst zonen – op de wereld kan zetten... Kortom, heel andere maatschappelijke waarden. Ook hoogopgeleide vrienden waren een door hun moeders gearrangeerd huwelijk aangegaan en waren daarin gelukkig. Ik ontmoette mannen en vrouwen die het gearrangeerde huwelijk bleven verdedigen, want hoe beter de match, hoe dichter bij elkaar op het gebied van rang, stand, etnie en religie, hoe minder problemen... Veel stof tot nadenken in deze andere wereld, waarin de vrouw toch de zwaarste lasten leek te dragen. Wanneer het gaat over vrouwenrechten, moet er begrip zijn voor andere culturen, religies en maatschappelijke waarden, maar dé leidraad blijft voor mij de ongelijkheid, de schade en het leed dat iemand wordt aangedaan, in casu de vrouw wier rechten worden geschonden. Cultuurrelativisme is oké, maar

niet waar het een goedkeuring inhoudt van vrouwenverminking, kinderhuwelijken of seksueel misbruik van meisjes en vrouwen, ook niet als dit binnen een huwelijk gebeurt.

De twee conferenties van twintig jaar geleden in Caïro (1994) en Peking (1995) waren een historische stap in de goede richting, waarbij reproductieve rechten werden erkend. Ook werden vrouwenrechten er vertaald in doelstellingen en actieplannen, een mijlpaal in de geschiedenis waarvan het belang niet mag worden onderschat. Twintig jaar later is het dan ook gepast om terug te blikken en ons af te vragen waar we nu staan en hoe het gesteld is met de reproductieve en vrouwenrechten in deze wereld. Ondertussen hebben we ook de Millenniumdoelstellingen gekend, acht doelstellingen die de wereld aannam in 2000 om extreme armoede te bestrijden. Een van de doelstellingen, de vijfde, wil de moedersterfte drastisch verminderen, waarbij toegang tot voorbehoedsmiddelen een bewezen middel is om het aantal zwangerschappen te beperken en te spreiden en ongewenste zwangerschappen te voorkomen. Toch heeft het zeven extra jaren van hard labeur geduurd vooraleer doelstelling 5B werd aangevaard, namelijk universele toegang tot voorbehoedsmiddelen, een onderwerp dat veel gevoeliger ligt omdat het te maken heeft met seksuele en reproductieve rechten. De Millenniumdoelstellingen zullen in 2015 opnieuw volop in de aandacht staan. Ze zijn een positief verhaal, want er is heel wat bereikt, maar ook hier weer zal het duidelijk zijn dat de doelstelling waarbij we het traagst vooruitgaan precies de vijfde is, omdat deze niet alleen te maken heeft met gezondheidszorg en toegang tot onderwijs, maar ook met vrouwenrechten, een heikel punt in veel delen van deze wereld.

De tweede feministische golf is geschiedenis, de derde laat mijns inziens op zich wachten en moet globaal worden gestreden. Gelukkig zijn er meer en meer rolmodellen, Afrikaanse vrouwen die de strijd aangaan tegen vrouwenverminking, Indiase vrouwen die in opstand komen tegen kinderhuwelijken en seksueel misbruik, meisjes en vrouwen die toch naar school gaan, ondanks de taliban en Boko Haram. Deze vrouwen verdienen onze steun en solidariteit. Bij ons is er de laatste twintig jaar veel vooruitgang geboekt op het gebied van gelijke kansen voor vrouwen en mannen, maar dat betekent niet dat we in slaap mogen vallen. Er is inderdaad nog werk aan de winkel,

denken we maar aan de loonkloof en de ongelijke carrièremogelijkheden, voornamelijk als gevolg van de combinatie werk en gezin, waarbij de zwaarste last nog steeds op de schouders van de vrouw rust en waaraan we als samenleving meer kunnen doen door jonge gezinnen te steunen. Maar laten we ook samenwerken met onze moslimazusters, die soms het risico lopen op eregeweld als ze niet als maagd in een al dan niet gedwongen huwelijk stappen. Waar zijn de moslimavorvechtsters die het maagdenvlies naar de geschiedenisboeken verbannen en aantonen dat een vrouw meer is dan een slijmvliesplooitje onderaan? Laten we hen steunen in hun feministische golf die er staat aan te komen. Want in een globaliserende wereld moeten we de strijd samen aangaan, niet 'zij' versus 'wij', maar wij allen samen.

Dit boek heeft zeker niet de waarheid in pacht, maar bundelt verhalen van vrouwen, meningen van experts en bedenkingen van de velen – mannen en vrouwen – die begaan zijn met vrouwen en vrouwenrechten. Want, beste lezers, 'vrouwen zijn niet alleen de helft van de wereld, ze maken ook die andere helft' en ze hebben recht op dezelfde rechten.

Marleen

‘I do not wish women to have power
over men, but over themselves.’

Mary Wollstonecraft

INLEIDING. VROUWEN...

Vrouwenrechten. Het is een breed onderwerp dat tot op de dag van vandaag brandend actueel is. Overal ter wereld zijn vrouwen het slachtoffer van tal van vormen van discriminatie en van ongelijkheid. Zowel in hun beroepsleven als op familiaal, sociaal, burgerlijk of politiek vlak. En in heel wat landen schort er iets aan de eerbiediging van hun rechten. Vrouwen zijn bovendien de eerste slachtoffers van gewelddadige feiten, zoals huiselijk of seksueel geweld, een gedwongen huwelijk of een huwelijk als jong meisje, mensenhandel, uitbuiting of slavernij, gedwongen prostitutie, genitale verminking, ongewenste zwangerschap en zelfs gedwongen abortus. De rechten waarvoor vrouwen vechten, zijn uiteenlopend en de schendingen van de rechten divers. Het is dan ook niet altijd eenvoudig om vrouwenrechten te omschrijven, laat staan aan te pakken.

CAÏRO EN PEKING: EEN KORTE HISTORIEK

Op internationaal vlak hebben de Verenigde Naties de voorbije decennia een aantal belangrijke stappen gezet om de vrouwenrechten te verbeteren. Twee internationale conferenties zorgden daarbij voor een belangrijk keerpunt: de Internationale Conferentie over Bevolking en Ontwikkeling (ICPD) die in 1994 in Caïro plaatsvond en de 4de Wereldvrouwenconferentie die een jaar nadien plaatsvond in Peking. De conferenties waren vooral van belang voor het erkennen van seksuele en reproductieve rechten voor vrouwen. Van alle vrouwenrechten worden seksuele en reproductieve rechten wellicht het meest gecontesteerd en daarom verdienen deze conferenties bijzondere aandacht. Marleen Bosmans was jarenlang wetenschappelijk medewerkster op het International Centre for Reproductive Health (ICRH) aan de Universiteit Gent, waar ze talloze opdrachten uitvoerde voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking en de Verenigde Naties. Ze beschrijft de ICPD als een historisch zeer belangrijke conferentie: 'De conferentie draaide niet zozeer om vrouwenrechten, als wel

om ontwikkeling en bevolking. Tijdens de ICPD spraken zo'n 20.000 afgevaardigden van regeringen, VN-organisaties, niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en media over diverse vraagstukken als bevolking, immigratie, kindersterfte, gezinsplanning, onderwijs aan vrouwen, contraceptie en het recht van vrouwen om toegang te krijgen tot reproductieve gezondheidszorg. Voor het eerst in de geschiedenis werd gesproken over "reproductieve rechten" als een recht van "alle koppels en individuen". Sinds Caïro beschikt de wereld dan ook over een uitgebreide definitie van seksuele en reproductieve gezondheid. De erkenning dat mensen het recht hebben om zelf keuzes te maken wat betreft hun seksuele en reproductieve gezondheid was revolutionair en zorgde voor een enorme doorbraak in de strijd voor het recht op gezondheid van vrouwen, adolescenten en jongeren.' En dat was bijzonder belangrijk. Want rechten in verband met voortplanting, veilige bevallingen, toegang tot contraceptiva, preventie van tienerzwangerschappen en onveilige abortus, seksuele gezondheid, hiv en het recht op een bevredigend seksleven waren - en zijn nog steeds - voor veel landen moeilijke thema's die tot de conferentie van Caïro weinig tot niet besproken werden. Dankzij Caïro werden deze concepten eindelijk concreet benoemd en werd er een actieprogramma opgesteld en goedgekeurd dat eindelijk de basis zou leggen voor concrete acties, beleid en wetgeving.

Een jaar later, in 1995, werden in Peking de ICPD-definities over seksuele en reproductieve gezondheid en 'reproductieve rechten' overgenomen en verder uitgewerkt tijdens de vierde Wereldvrouwenconferentie. Marleen Bosmans: 'De aandacht voor de rechten van vrouwen in het algemeen, en op gezondheid en seksuele en reproductieve gezondheid in het bijzonder, kreeg een nieuwe boost. Het actieplatform besteedde bijzonder veel aandacht aan de problematiek van geweld tegen vrouwen, en de rechten van jonge meisjes. De grootste verdienste van deze conferentie was wellicht dat zij het recht van vrouwen en meisjes op seksuele en reproductieve gezondheid heel expliciet erkende en als zodanig ook richting gaf aan de verdere werking van de Commission on the Status of Women van de Verenigde Naties, die instaat voor de opvolging van het Verdrag voor de Eliminatie van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW), het zogenaamde Vrouwenrechtenverdrag.'

Caïro en Peking waren mijlpalen in de geschiedenis van de vrouwenrechten. Maar dat wil niet zeggen dat er toen pas over vrouwenrechten gedebatteerd werd. In de tweede helft van de 20ste eeuw kwam de thematiek meer en meer op de internationale agenda te staan. 'Maar', zegt Marleen, 'het heeft bijvoorbeeld wel uiteindelijk tot 1992 geduurd eer de Commission on the Status of Women expliciet aandacht besteedde aan de problematiek van geweld tegen vrouwen, inclusief huiselijk geweld, en er geen twijfel over liet bestaan dat dit een vorm van vrouwendiscriminatie was. Tot dan toe werd deze problematiek nog al te gemakkelijk genegeerd en afgedaan als een probleem uit de privésfeer waarmee de overheid zich het best niet moeide. Met de Algemene Verklaring nr. 19 over Geweld tegen Vrouwen kwam daar eindelijk verandering in.' Deze verklaring is ook de aanzet geweest voor de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties om in 1993 naar buiten te komen met een Verklaring over Geweld tegen Vrouwen. Deze verklaring was niet wettelijk bindend, maar reflecteerde wel een groeiende consensus over het feit dat geweld tegen vrouwen een schending is van de rechten van vrouwen en van hun fundamentele vrijheden. De Verenigde Naties benadrukten in deze Verklaring ook de rol van staten in de bescherming van vrouwen tegen alle vormen van geweld en hief alzo de scheiding tussen de publieke en privésfeer voor deze materie eindelijk op. De Wereldgezondheidsorganisatie bevestigt op dat moment: 'Iedere daad van geweld binnen een intieme relatie die een nadeel of fysiek, psychologisch of seksueel leed veroorzaakt voor de personen die er deel van uitmaken. Ook de dreiging met dergelijke daden, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of die plaatsvindt in de openbare ruimte of in het privéleven, worden hierin beschouwd.'

Dankzij Caïro en Peking besteedde de VN-conferentie in het jaar 2000, waarin de Millenniumdoelstellingen ter bestrijding van extreme armoede gelanceerd werden, ook aandacht aan de problematiek van vrouwenrechten en seksuele en reproductieve gezondheid in het bijzonder, zij het in 'verkapte' vorm. Staatshoofden en regeringsleiders van de VN-lidstaten kwamen tijdens deze conferentie in het hoofdkwartier in New York samen voor de eerste Algemene Vergadering van het nieuwe millennium. Aan het einde van deze driedaagse bijeenkomst ondertekenden de leden unaniem de

Millenniumverklaring. Deze verklaring bevat een reeks becijferde en in de tijd geplande doelen: de Millenniumdoelstellingen. Deze doelstellingen zijn ook belangrijk en essentieel in de strijd voor vrouwenrechten, want zonder gendergelijkheid geen betere wereld. Maar Marleen Bosmans benadrukt dat het thema ook toen gevoelig lag: ‘Onder druk van de toenmalige regering-Bush in de Verenigde Staten en de G77, de groep van de belangrijkste ontwikkelingslanden, werd een expliciete verwijzing naar seksuele en reproductieve rechten in de Millenniumverklaring en de Millenniumdoelstellingen geweerd. Seksuele en reproductieve gezondheid werd ondergebracht onder Millenniumdoelstelling 4 over de gezondheid van kinderen, 5 over moedersterfte en 6 over hiv en aids. Dankzij de niet-aflatende sensibilisering en de druk van de civiele maatschappij in een campagne waarin het Bevolkingsfonds van de VN (UNFPA) en de International Planned Parenthood Federation (IPPF) duidelijk een leidende rol speelden, slaagde men er in 2007 eindelijk in om meer uitgesproken aandacht te krijgen voor seksuele en reproductieve rechten binnen de Millenniumdoelstellingen, door de toevoeging van een Millenniumdoelstelling 5B, met name universele toegang tot reproductieve gezondheid tegen 2015. Het was gelukt om een fel gecontesteerd aspect van het Actieplatform van Caïro weer op te vissen en binnen het kader van een wereldwijd gedragen internationaal engagement onder te brengen.’

PAPIER VERSUS REALITEIT

Resoluties, actieprogramma's en doelstellingen zijn één ding, de implementatie ervan in de realiteit is een ander paar mouwen. Vrouwenrechten liggen voortdurend onder vuur, ook in Europa. Marleen Bosmans: ‘De verwezenlijking van Millenniumdoelstellingen 5A en 5B blijft voor vele landen één van de belangrijkste uitdagingen en het is nu al duidelijk dat de doelstellingen niet gehaald zullen worden, ook niet met extra inspanningen.’ Er zijn ook nog altijd landen die het moeilijk hebben met het begrip ‘geweld tegen vrouwen’. Er bestaat geen universeel aanvaarde definitie van verkrachting en vele landen slagen er ook niet in om verkrachting binnen het huwelijk strafbaar te stellen.